

Анатолій Загнітко
ORCID: 0000-0001-7398-6091
Анастасія Жигай
ORCID: 0009-0009-0874-4323

УДК 811.161.2'23-042.62:[355.48((470+571):477):
37.011.3-057.87(477.47+477.62)»2014/2021»(038)
DOI: 10.31558/1815-3070.2023.45.15

ВІЙНА НА СХОДІ УКРАЇНИ ОЧИМА УЧНІВ ВІННИЧЧИНИ Й ДОНЕЧЧИНИ: АСОЦІАТИВНИЙ СЛОВНИК (2014 - 2021 РР.)

У статті розкрито проблематику лінгвопсихологічного аналізу мовного портрету дитини, розглянуто наслідки війни на Донеччині в мовному портреті школярів і підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах Донецької області та міста Вінниця, виявлено відмінності й подібності у психолінгвістичних моделях процесу сприйняття та розуміння конфлікту на Сході України через порівняння мовних матеріалів учнів прифронтових шкіл та учнів мирної території, створено асоціативний словник.

Ключові слова: психолінгвістика, психолінгвістичний аналіз, мова, мислення, збройний конфлікт, асоціативний словник.

Постановка проблеми та її актуальність. Школярі є активними свідками процесів, що відбуваються у суспільстві. Мовленнєве середовище відіграє важливу роль у формуванні «мовного чуття» – неусвідомленого засвоєння правил мовної системи в межах мовного середовища, що розвивається в рамках певних суспільних взаємин. Мовленнєві явища із послідовним використанням психолінгвістичного аналізу досліджували Ф. де Соссюр, В. Вундт М. Пентилюк, Л. Мацько та ін. На сьогодні, незважаючи на значне підвищення вимог сучасного суспільства до дитячої психології, недостатньо висвітленими залишаються питання формування й розвитку важливих якостей особистостей дітей та підлітків. Крім того, недостатньо використовується потенціал мовної діагностики властивостей особистості. Саме тому обрана проблема студіювання є досить актуальною на сучасному зрізі й може бути доповнена і/або розвинена в розгляді питань лінгвопсихологічного стану учнів навчальних закладів протягом повномасштабної війни.

Новизна виявляється у використанні модифікованих інструментів для дослідження когнітивних процесів індивіда, встановлення лінгвопсихологічного портрету учня з урахуванням результатів вільного асоціативного експерименту. У статті використані такі **методи дослідження** лінгвопсихологічного портрету: метод асоціативного експерименту, метод закінчення висловлень-речень, а також психодіагностичний та статистичний інструментарій.

У студіюванні ставимо за **мету** порівняти лінгвопсихологічні портрети учнів за географічними та хронологічними параметрами, зіставити мовні матеріали учнів Донецької області та учнів міста Вінниця у період із 2014 року до 2021 року із розкриттям основних тенденцій впливу ситуації на Сході України на їхнє мовлення та мислення через зміну психічного здоров'я учня та визначенням рівнів стресостійкості й підготовленості до сприйняття факту

бойових дій для прогнозування і/чи моделювання нових форм поведінки й прогнозування невластивих для сучасної молоді моральних цінностей у майбутньому, створення асоціативного глосарію. Запропонований одномовний асоціативний глосарій буде корисний для лінгвістичних експертів, психологів і фахівців вузької спеціалізації для вивчення мовної свідомості дитини, травмованої соціальними чинниками та для вивчення ймовірного психологічного стану учнів протягом повномасштабної війни та по її закінченню.

Теоретичне значення аналізу полягає в обґрунтуванні функційного навантаження асоціативного ставлення для встановлення різного оцінювання ситуації. Істотним для об'єкта аналізу було врахування психічної діяльності суб'єкта в засвоєнні та використанні мови як організованої та автономної системи, під впливом гостро соціальних явищ, зокрема, збройного конфлікту на Донеччині.

Об'єктом дослідження є мовлення учнів прифронтових ЗОШ Донецької області та учнів м. Вінниця.

Предметом дослідження є асоціативно моделювальні зв'язки у мовленні школярів, лінгвопсихологічному портреті учнів ЗОШ через територіально пряме й територіально опосередковане сприйняття ситуації на Донеччині.

Виклад основного матеріалу і обґрунтування результатів дослідження. Українське суспільство сьогодні переживає черговий кризовий період, пов'язаний з багатьма чинниками. Найбільш руйнівним чинником є повномасштабна війна. Буремні події показали значення й велику цінність окремої особистості, її роль у суспільно-історичних змінах. Одночасно стала очевидною необхідність соціально-психологічного захисту та психологічної допомоги як окремим людям, так і цілим соціальним групам. Проте визначити серйозні порушення психіки певної людини, буває вкрай важко. Тому одним із методів вирішення цього питання є психолінгвістика. Через дослідження мови, мовлення та мислення людини, одночасно досліджується й психологічна та психічна картина людини, з усіма її барвами, умовностями, таємницями й загадками.

У роботі зроблено акцент на найбільш незахищеній соціально-віковій ланці – дітях та підлітках. Обставини, що травмують, не лише позбавляють підлітків стабільного, безпечного та підтримувального оточення, яке є необхідним для розвитку без відхилень, а й створюють комунікаційний бар'єр для зв'язку зі світом. У такій ситуації психолінгвістика використовує метод лінгвопсихологічного аналізу письмового тексту, аби дитина могла вільно викласти свої думки на папері.

Асоціативний словник укладений на матеріалі анкетування учнів Мирненської ЗОШ I-III ступенів (5, 9, 11 класи), Гранітненської ЗОШ I-III ступенів (5, 9, 11 класи), Старогнатівської ЗОШ I-III ступенів (5, 9, 11 класи), Волноваської ЗОШ I-III ступенів № 5 (5, 9, 11 класи) та Волноваської ЗОШ I-III ступенів № 7 (5, 9, 11 класи) Донецької області протягом 2021 року. А також онлайн-відповіді учнів 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 класів загальноосвітніх шкіл міста Вінниця у 2022 році.

Збір матеріалів відбувався за допомогою онлайн-форм. Загалом в опитуванні взяли участь 532 учні (5 класи – 61 учень, 6 класи – 67 учнів, 7 класи – 47 учнів, 8 класи – 72 учні, 9 класи – 170 учнів, 10 класи – 73 учні, 11 класи – 40 учнів). Відповідно, вікова категорія у відсотковому плані дорівнює: діти молодшого й середнього шкільного віку (6–11 років) – 16%, підлітки (12–18 років) – 84 %. За гендерною класифікацією опитування пройшли 229 хлопчиків (43%) і 303 дівчат (57%). Із загальної кількості опитуваних 21,7 % мають статус внутрішньо переміщеної особи.

Особистість мовця, її індивідуальні психологічні особливості виявлювані і в цілісних текстах (повних, зв'язних висловленнях), і в мовному продукуванні на підтекстовому рівні, наприклад, в окремо взятих словах, виразах і фразах (Бочкар та ін. 2012: 64–67). Для отримання мовних результатів учням та ученицям було запропоновано виконати два завдання на тему «Збройний конфлікт на Сході України» у формі онлайн-опитування.

У завданні було рекомендовано назвати не менше п'яти іменників-асоціацій та не менше п'яти дієслів-асоціацій, що необхідні, на погляд опитуваних, для опису заданої ситуації, що дає змогу оцінити широке коло лексики, яке постає і формується через актуалізацію усіх лексичних одиниць, що містять основне смислове навантаження з визначеної теми.

Поняття, що перемішані між собою у значенні «позитивне – нейтральне – негативне», обрані за схемою «Емоційний компонент – Смісловий компонент». У дослідженні послідовно використовували такі поняття (їхній набір є однаковим для всіх учасників та учасниць дослідження): *росія, Україна, конфлікт, перемир'я, політика, домовленість, Донбас, зброя, окупована територія, переселенець, війна, мир, постраждали, смерть, родина, дім, радість, воля, вибух, мрія, влада, страх, спокій, відбудова, зруйнування, патріотизм, загроза, компроміс, армія, незалежність, життя, майбутнє, військова техніка, мрія, перемога*.

Завдання оцінювалось за кількістю слів, логічністю або хаотичністю вибудовування ланцюжків іменників і дієслів-асоціацій, смисловим наповненням лексем, наявністю конотацій та ін.

Вивчення мовленнєвих результатів учнів та учениць шкіл міста Вінниця дало змогу виявити низку специфічних особливостей, яким властива відмінність від результатів опитування школярів та школярок Донецької області.

Аналіз результатів виконаного завдання показав кількісні відмінності в актуалізації асоціативних ланцюжків: для більшості учнів та учениць (62,3%) не викликало труднощів підібрати п'ять слів-асоціацій на задану тему, виявляючи чіткість та однозначність розуміння поданої конструкції, проте майже 14,9% респондентів і респонденток побудували асоціативний ланцюжок лише із чотирьох і менше лексем і 0,4% учнів не обмежилися заданою кількістю асоціацій та назвали шість слів.

У ході дослідження постала картина, яка свідчила, що учням та ученицям загальноосвітніх закладів легше дібрати іменники-асоціації, аніж дієслова-асоціації. Це підтверджує порівняння кількості порожніх анкет: беззмістовні

рядки з іменниками становлять всього 10,7 % із загального числа, а беззмістовні рядки з дієсловами – 33,9%.

Поділ на позитивну, негативну й нейтральну лексику оцінки асоціацій до слова «Донбас» показав, що думки школярів і школярок поділились у таких відсоткових співвідношеннях: використання позитивно забарвлених лексичних одиниць становить 13,7%, негативно забарвлених – 17,9%, нейтральних – 68,4%. Останнє свідчить, що здобувачі освіти під впливом психологічного навантаження матеріалів ЗМІ, розповідей дорослих осіб, а також функційного навантаження пропаганди та можливих негативних навіювань щодо статусу Донецької області, які констатують у першому завданні, не змінюють своєї думки та визначають нейтральний відтінок до даної власної назви.

Окремого розгляду потребують іменники-асоціації та дієслова-асоціації до лексеми «Донбас».

Отриманні іменники-асоціації було поділено на підгрупи за частотністю. *Україна, росія, вугілля, страх* – помічено у 63,4% отриманих відповідей; *війна, Батьківщина, переселенець, життя, окупація, смерть, зброя* – 51%; *військові, територія, промисловість, степ, фронт, обстріл, біль, армія* – 32,1%; *АТО, Путін, родина, заводи, краса, шахта, квіти, небезпека, техніка, загибель, постріл* – 29,7%; *горе, русифікація, народ, завод, корисні копалини* – 15, 2%. Іменники попередньо було диференційовано на дві групи: схвальні та осудливі (Вольнова 2012: 199). До схвальних, поза всяким сумнівом, належать позитивні й нейтральні лексичні одиниці. Не викликає заперечень зарахування до осудливих негативно забарвлених.

Слова-предикати за аналогією розкласифіковані за частотністю. З-поміж них вирізняються дієслова на зразок *воювати, стріляти, вбивати, захищати*, що охоплюють 73,7% від загальної кількості заповнених анкет; *боротися, боятись, виживати, тікати* – відповідно 53,3%; *визволити, пам'ятати, окупувати, помирати, руйнувати, жити* – у 33,4%; *вірити, ховати, лікувати, голодувати, переїжджати* – у 19%; *рятувати, знищувати, ховатись, добувати* – у 5,7%.

Після завершення підрахунку частотності мовного компоненту, можна створити узагальнену таблицю (Табл. 1.)

Таблиця 1.

Результат асоціативних реакцій учнів та учениць ЗОШ прифронтової та мирної територій (друге завдання)

	Донецька область (середнє значення)	Вінницька область (середнє значення)
Дібрано 5 і більше слів-асоціацій	80,7%	62,7%
Дібрано 4 й менше слів-асоціацій	13%	14,9%

Зіпсовані анкети (іменники)	12,5%	10,7%
Зіпсовані анкети (дієслова)	41,6%	33,9%
Асоціація до лексеми «Донбас» (позитивне забарвлення)	36%	13,7%
Асоціація до лексеми «Донбас» (негативне забарвлення)	35%	17,9%
Асоціація до лексеми «Донбас» (нейтральне забарвлення)	29%	68,4%
Іменники-асоціації до лексеми «Донбас» найбільшою частотою	<i>Батьківщина, домівка, родина, сім'я, мир, війна, конфлікт, страх, постріли, вибухи, смерть, зруйнування, армія, блокпост</i>	<i>Україна, росія, вугілля, страх, війна, Батьківщина, переселенець, життя, окупація, смерть, зброя</i>
Дієслова-асоціації до лексеми «Донбас» найбільшою частотою	<i>жити, любити, працювати, вчитись, подорожувати, мріяти, відновлювати</i>	<i>воювати, стріляти, вбивати, захищати</i>

Отже, досить складна соціальна ситуація породжує нові думки, асоціації, бачення, що вимагають поповнення лексики дитини новими термінами, або вимагає зміни значення чи емоційного забарвлення вже раніше відомих слів. Тому їх письмове мовлення можна схарактеризувати як хаотичне, плутане, у чому значною мірою вбачається невизначеність. Пам'ять про травматичні події не може належним чином організуватися, інтегруватися. Відповідно частини пам'яті дещо «дисоційовані» – одні частки – приховані (амнезія, відкидання, заперечення), інші частки пам'яті – некеровані: вони можуть виникати мимоволі, інтрузивно переживатися дитиною знову й знову. Саме тому отримані дещо передбачені результати. Діти Донеччини частіше використовують п'ять і більше слів-асоціацій: питання з нашого опитувальника спрацьовували тригером для дезорганізованих систем мозку.

Відмінність в емоційному забарвленні ставлення до об'єкта також можна пояснити. 68,4% нейтрального фону емоцій учнів загальноосвітніх закладів міста

Вінниця розуміється, як травма, що постає проривом у бар'єрі, який захищає людину від впливів критичної ситуації та супроводжується надзвичайно сильним почуттям безпорадності, байдужості, нейтральності. Мовнопсихологічний аналіз результатів анкетування учнів та учениць шкіл Донецької області показав, що діти страждають від чинників, викликаних екстремальною ситуацією (Жигай 2021: 85). Тому недоліки контролю й моральна невпевненість розділила думки учнів та учениць порівну між трьома відтінками емоційного стану, його внутрішнього навантаження.

Відмінність у виборі слів-асоціацій – є типом критичної ситуації, або «конфліктом» (за Ф. Е. Василюком) – суб'єктивно нерозв'язне протиріччя мотивів та цінностей двох сторін ситуації.

Лесикографія займається кодифікуванням, відповідно збереженням словникового багатства певної мови або полем знань у розрізі цієї ж мови.

Виконуване дослідження постає основою для створення лексикографічного проекту – модифікованого одномовного асоціативного глосарію, у перспективі, очевидно цілісного словника активного різновиду. Проект створено на платформі Lехопоту, де асоціативний глосарій має 17 статей. На запропоновані стимули 468 реципієнтів зафіксували власні реакції, які розташовані у словнику за алфавітним принципом.

Модифікація асоціативного глосарію полягає у відсутності відповідних груп-тем, структура ж словникової статті має реєстрове слово, кількість реакцій, вирізнення регіонів та асоціативних полів відповідно до того чи того регіону.

У кожній статті після заголовного слова-стимулу подається через навкісну риску шість цифр, де перша охоплює загальну кількість різних реакцій, друга – множину усіх реакцій разом, третя – кількість реакцій респондентів із Донеччини (що у словниковій статті позначувано скороченням Дон.), четверта – сукупність різних реакцій респондентів із Донеччини (Дон.), п'ята цифра – на позначення множини реакцій респондентів із Вінниччини (скорочення у словниковій статті Він.) та шоста цифра констатує сукупність різних реакцій респондентів із Вінниччини (Він.). У правобічній частині розміщена власне стаття – перелік усіх реакцій, розташованих за абетковим порядком. Частотність констатована після асоціації та після групи асоціацій з однаковою частотністю. Щоб уникнути небезпеки сплутування чи зміщування різних реакцій з одною багатослівною реакцією, коми вживаються у структурі словникової статті лише для розмежування реакцій і в межах однієї реакції коми не ставляться, навіть якщо вони там граматично вимагаються (тире ж зберігається). *Умовні скорочення: Дон.* – реакції респондентів з Донеччини, *Він.* – реакції респондентів з Вінниччини. Приклад словникової статті зображено на фото (Мал. 1)

Малюнок 1.

Словникова стаття

Донецчина 135/343/98/44/245/91

► **Він.**

Війна - 175, страх - 126, кам'яне вугілля, росія, Україна, шахти - 94, аеропорт, кіборги, Луганськ, окупація -12, смерть - 11, армія, біль, обстріл, переселенці, сепаратист, тривога - 8, кров, сльози, танки - 3, 2014 рік, анексія, арена, армія, атака, бабуся, бойові бомби, боротьба, брат, будинок, біда, біженці, вибух, вогонь, ворожнеча, втома, втрата, військова техніка, Донбас, діти, дії, життя, жорстокість, загибель, захист, зброя, зло, конфлікт, кордон, крик, куля, лінія металургія, молитва, москаль, міграція, надія, небезпека, неволя, незалежність, окоп, пам'ять, патріотизм, переживання, пил, політична ситуація, поранення, проблеми, промисловість, пропаганда, путін, пістолет, республіка, розчарування, руїни, свобода, сила, сльози, снайпер, солдат, страждання, сум, суперечка, сіль, сірий, терикони, терористи, травма, туга, фронту, футбол, Шахтар, шок - 1

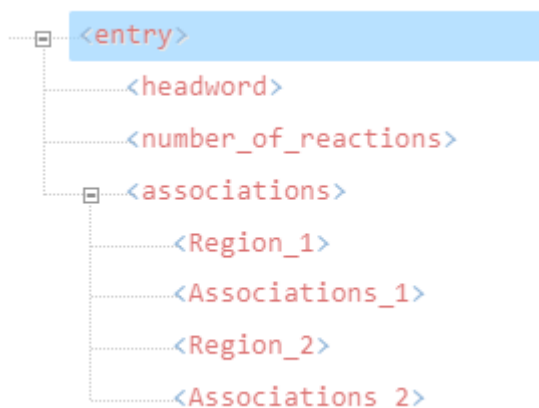
► **Дон.**

Родина - 78, Батьківщина, воля, дім, свобода - 27, вугілля, Донецьк, життя, пшениця, сонце - 12, степ, футбол, шахта, шахтарі - 8, завод - 7, Донбас-арена терикони, тополі, троянда - 2, батько, блокпост, боеприпас, війна, дитинство, допомога, дружба, друзі, занепад, земля, конфлікт, любов, майбутнє, могутність, море, міна, небезпека, перемир'я, постріли, розвиток, смерть, страх стрес, країна, щастя - 1

Структура словникової статті в XML досить проста. Вона складається з реєстрового слова «Headword», кількості реакцій «number_of_reaction», визначення регіону «Region_1», «Region_2» та відбиття асоціативних полів «Associations_1» та «Associations_2». Структура словникової статті в XML представлена на зображенні (Мал. 2).

Малюнок 2.

Структура словникової статті в XML

Пошук у глосарії здійснюється трьома способами: за реєстровим словом, пошук за регіоном, пошук за ключовими словами з відповідних асоціативних полів.

Висновки та перспективи дослідження. Мовленнєва діяльність індивідуума тісно пов'язана з усіма сферами його свідомості. Історія існування людства довела, що саме мовлення є чи не найважливішим чинником психічного розвитку особистості й удосконалення суспільних відносин. Під впливом мовлення розвивається свідомість, мисленнєві операції, волюва та емоційна сфери, збагачуються інтелектуальні можливості людини.

Індивідуальна поведінка особистості поступово розвивається з раннього дитинства, ідентифікація ж дитини відбувається завжди в межах певних суспільних взаємин.

У статті проаналізовано 532 онлайн-анкет учнів та учениць загальноосвітніх закладів 5-11 класів Донецької області та міста Вінниця. Залучення до експерименту дітей із різних регіонів не лише за своїм розташуванням – східний та центральний, а й за особливостями переживання, сприйняття воєнного конфлікту уможливило простежити специфіку динаміки змін у мові та мисленні дитини під впливом травмувальної ситуації, а також структурувати картину емоційного ставлення до збройного конфлікту, що є складовою частиною мовного портрету учня.

Отримані результати асоціативного експерименту відображають динамічні особливості мовленнєво-мисленнєвої діяльності дитини, визначають її активний словник, а також особливості розуміння дітьми значення й смислу слова.

Можна впевнено побудувати лінгвосоціальну картину сучасного учня й учениці Донецької області: дитина, під впливом екстремальних критичних подій, що вимагають зусиль для подолання наслідків цього впливу, характеризується потаємністю, підвищеною збудливістю, незібраністю, складністю говорити про цю ситуацію, тривогу щодо смерті, що відображається в мисленні та мовленні. Учня та ученицю, які не є мешканцями території воєнних дій, проте постійно перебувають під авторитетною рукою засобів «інформаційної» війни, можна охарактеризувати вільнішим у своїх думках, амбіційним та відкритим для обговорення складних тем. Упевненість супроводжується почуттям безпорадності. Письмове мовлення дітей (прифронтової та мирної територій) відрізняються певною хаотичністю, заплутаністю та невизначеністю, водночас лаконічністю й категоричністю.

Порівняння мовленнєвої діяльності учнів ЗОШ I-III ступенів Донецької області та учнів ЗОШ I-III ступенів міста Вінниця показало детермінованість та категоричність вияву характеристик і в лінгвістичному, і в психологічному планах, що зумовлені розвитком їх розумової, емоційно-вольової сфер, а також умовами формування особистості. Синтез психолінгвістики та лексикографії в результаті дає мовний продукт, що організовано в асоціативний глосарій. Глосарій має свою перспективу розвитку, в чому й становить свою цінність. Існує безліч варіацій розширення структури, найпростішими з них постають відповідні напрями: додати вікову та гендерну категорію реципієнтів, хронологічні межі, статус опитуваного у межах держави тощо.

Література

1. Бочкор, Н.П., Дубровська, Є.В., Залеська, О.В. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період. Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.
[Bochkor, N.P., Dubrovskaya, Ye.V., Zaleska, O.V. Sotsialno-pedahohichna ta psykhologichna robota z ditmy u konfliktniy ta postkonfliktniy period. Kyiv: MZhPTs «La Strada-Ukraina», 2014. 84 s.]
2. Жигай, А.С. Зміна світобачення дитини під час збройного конфлікту на сході України: лінгвопсихологічний аналіз. *Лінгвокомп'ютерні дослідження: Донецький нац. ун-т ім. Василя Стуса* 14, гол. ред. А. Загнітко. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021, 82–87.
[Zhyhai, A.S. Zmina svitobachennia dytyny pid chas zbroinoho konfliktu na skhodi Ukrainy: lnhvopsykhologichnyi analiz. *Linhvokompiuterni doslidzhennia: Donetskyi nats. un-t im. Vasyliya Stusa* 14, hol. red. A. Zahnitko. Vinnytsia: DonNU im. Vasyliya Stusa, 2021, 82–87.]

3. Загородня, О. «Система опрацювання асоціативних результатів “STIMULUS”». *Українська мова* 2, 2018: 115–130.
[Zahorodnia O. «Systema opratsiuvannia asotsiatyvnykh rezultativ “STIMULUS” ». *Ukrainska mova* 2, 2018: 115–130.]
4. Мартінек, С. Український асоціативний словник: В 4-х т. Вид. 2-ге, стер. Львів: ПАІС, 2008. Т. 1–2: Від стимулу до реакції. Т. 1. 468 с.; Т. 2. 471 с.; Львів: ПАІС, 2021. Т. 3–4: Від реакції до стимулу. Т. 3. 544 с.; Т. 4. 648 с.
[Martinek, S. *Ukrainskyi asotsiatyvnyi slovnyk: V 4-kh t. Vyd. 2-he, ster. Lviv: PAIS, 2008. T. 1–2: Vid stymulu do reaktsii. T. 1. 468 s.; T. 2: 471 s.; Lviv: PAIS, 2021. T. 3–4: Vid reaktsii do stymulu. T. 3. 544 s.; T. 4. 648 s.*]
5. Терехова, Д.І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів (психолінгвістичний аспект). Київ, 2000.
[Terekhova, D.I. *Osoblyvosti spryniattia leksychnoi semantyky sliv (psykholinhvistychnyi aspekt). Kyiv, 2000.*]
6. Терехова, Д.І. «Урахування соціолінгвістичних чинників у психолінгвістичному дослідженні». *Проблеми семантики слова, речення та тексту* 22, 2009: 399–411.
[Terekhova, D.I. «Urakhuvannia sotsiolinhvistychnykh chynnykiv u psykholinhvistychnomu doslidzhenni». *Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu* 22, 2009: 399–411.]
7. Jung C. *Studies in Word – Association*. New-York, 1919.

Використані джерела

1. Вольнова, Л.М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю. Київ, 2012. 275 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/12349/1/Volnova_psyhosoc.dopomoga%20u%20krizy.PDF
[Volnova, L.M. *Psykhosotsialna dopomoha v roboti z kryzovoiu osobystistiu*. Kyiv, 2012. 275 s.]
2. Терехова, Д.І. «Основні стратегії асоціювання східних слов'ян (на прикладі аналізу асоціативних полів слів держава / государство / дзяржава)». *Проблеми зіставної семантики* 11, 2013: 3–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pzs_2013_11_8
[Terekhova, D.I. «Osnovni stratehii asotsiuvannia skhidnykh slovia (na prykladi analizu asotsiatyvnykh poliv sliv derzhava / hosudarstvo / dziarzhava)». *Problemy zistavnoi semantyky* 11, 2013: 3–38.]
3. Kent, G.H., Rosanoff, A.J. «A study of association in insanity». *American Journal of Insanity* 67, 1910: 37–96. URL: <http://ajp.psychiatryonline.org/doi/abs/10.1176/ajp.67.2.317>.
4. Lexonomy. Online, open-source platform for writing and publishing dictionaries. URL: <https://www.lexonomy.eu/>
5. The Edinburgh Associative Thesaurus. URL: <http://www.eat.rl.ac.uk/>

WAR IN THE EAST OF UKRAINE THROUGH THE EYES OF STUDENTS OF VINNYTSIA REGION AND DONETSK REGION: ASSOCIATIVE DICTIONARY (2014 - 2021)

Zahnitko Anatolii

Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Zhyhai Anastasiya

Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.

Abstract

Background: the peculiarities of language behavior of schoolchildren affected by the war in the East of Ukraine are investigated. At the same time, language materials of students of Vinnytsia region and Donetsk region are compared. Based on the results, an associative dictionary was created.

Purpose: The aim of the study is to compare linguopsychological portraits of students by geographical and chronological parameters, to compare language materials of students of the Donetsk

region and students of the Vinnytsia region in the period from 2014 to 2021 with the disclosure of the main trends in the influence of the situation in the East of Ukraine on their speech and thinking through changes in the mental health of the student and to determine the levels of stress resistance and preparedness for the perception of the fact of hostilities to predict and/or model new forms of behavior and forecasting moral values unusual for modern youth in the future, to create an associative glossary.

Results: The article analyzes 532 online questionnaires of students of secondary schools of grades 5-11 of Donetsk region and of Vinnytsia region. The participation in the associative experiment of children from different regions - eastern and central, with different peculiarities of the experience and the perception of the military conflict made it possible to trace the specific dynamics of changes in the language and thought of the child under the influence of the traumatic situation, as well as to structure the picture of the emotional attitude to the armed conflict, which is an integral part of the pupils' speech portrait.

The obtained results of the associative experiment reflect the dynamic features of the speech and thought activity of the child, determine its active vocabulary, as well as the peculiarities of children's understanding of the meaning and meaning of the word.

One can confidently build a linguosocial picture of a modern pupil of the Donetsk region: a child, under the impact of extreme critical events that require efforts to overcome the consequences, is characterized by secrecy, increased excitability, indiscriminacy, difficulty talking about the traumatic situation, anxiety about death, which is reflected in thinking and speaking. A student who is not a resident of the territory of hostilities but is constantly under the authoritative hand of the means of "information" war, can be described as freer in their thoughts, ambitious and open to discussion of complex topics. Confidence is accompanied by a sense of helplessness. The written speech of children (front-line and peaceful territories) is distinguished by confusion and uncertainty, at the same time conciseness and categorical.

Discussion: Comparison of speech activity of pupils of Donetsk region and pupils of Vinnytsia region showed the determination and categorical manifestation of characteristics both in linguistic and psychological plans, which are caused by the development of their mental, emotional-volitional spheres, as well as the conditions for the formation of personality. The synthesis of psycholinguistics and lexicography results in a linguistic product organized into an associative glossary. The glossary has its own perspective of development, which is its value. There are many variations of the expansion of the structure, the simplest of them are the appropriate directions: to add the age and gender category of recipients, chronological boundaries, the status of the respondent within the state, etc.

Keywords: psycholinguistics, psycholinguistic analysis, language, thinking, armed conflict, associative dictionary.

Vitae

Anatoliy Zahnitko is Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Head of Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology at Vasyl' Stus Donetsk National University. His areas of research interests include functional linguistics, cognitive linguistics, comparative linguistics, categorical linguistics, lexicographic linguistics, and text linguistics.

Correspondence: a.zagnitko@donnu.edu.ua

Anastasiya Zhyhai is student of Master's degree, Educational Programme: Applied Linguistics. Her areas of research interests include psycholinguistics, cognitive linguistics and lexicographic linguistics.

Correspondence: zhyhai.a@donnu.edu.ua

Надійшла до редакції 05 лютого 2023 року
Рекомендована до друку 08 квітня 2023 року